

Sissejuhatus

Wikimedia on ülemaailmne liikumine, mille eesmärgiks on kultuuripärandi säilitamine ja kättesaadavaks tegemine selle digiteerimise ja internetis levitamise kaudu. Kuigi uued tehnoloogiad pakuvad meile ennenägematut võimalust kultuuri piiriüleseks jagamiseks, on sellel jätkuvalt hulk seadusandlikke takistusi, mis teevad teadmiste jagamise isegi Euroopa Liidu piires keeruliseks. Autoriõiguste reformi eelnõu pakub kahjuks vähe väljavaateid nende probleemide lahendamiseks ning võimaluste ärakasutamiseks. Vastupidi, see võib praeguses vormis vastuvõetuna avaldada vabatahtlikele projektidele koguni negatiivset mõju. Usume aga, et teatavad muudatused võimaldaksid reformi tulemuslikkust parandada ning selle mõjusid tasakaalustada.

Lühikokkuvõtte ettepanekutest:

1. Lisada kohustuslik panoraamivabaduse erand.
2. Lisada digiteeringutele uue kaitse teket välistav täpsustus.
3. Teksti- ja andmekaevet puudutav erand ajakirjanikele ja iduettevõtetele.
4. Säilitada võrguplatvormidele laienev vahendaja immuniit.
5. Kaaluda tõsiselt ajakirjandusväljaannete autoriõigusega kaasnevate õigustega seotud riske.

1. Puuduv artikkel – panoraamivabadus

Panoraamivabadus on Euroopas **väljendusvabaduse ja haridusele juurdepääsu tagamiseks** ülimalt oluline. Vikipeedia kui vabadele teadmistele ja kasutajate loodavale sisule tugineva allika hariduslik väärtus tugineb olulisel määral fotodel avalikest kohtadest. Praegune mittekohustuslik erand ja selle rakendusviiside äärmine varieeruvus erinevates liikmesriikides muudab kõigile, alates dokumentalistidest ja lõpetades turistidega, avalike kohtade fotografeerimise ja filmimise ning fotode või filmide avalikult internetis jagamise keeruliseks.

Euroopa komisjon viis läbi panoraamivabadust puudutava [konsultatsiooni](#), mille tulemused avaldati vahetult pärast autoriõiguse reformi plaanide avalikustamist. Tulemuste kokkuvõtte näitab, et nii **tarbijad, institutsionaalsed kasutajad, teenusepakkujad, professionaalsed fotograafid** kui ka **arhitektid** leiavad, et kohustusliku panoraamivabaduse erandi sisseviimine **mõjutaks nende tegevust positiivselt**.

Oleme justiitsministeeriumi informeerinud sellest, et MTÜ Wikimedia Eesti on erinevate loomeühenduste ja muude organisatsioonidega suhelnud ning kogunud teavet suhtumise kohta panoraamivabaduse ulatuse laiendamise kohta Eesti autoriõiguse seaduses. Ka avalikus ruumis asuvate teoste kujutiste kommertsiaalse kasutamise lubamist pooldavad Eesti Arhitektide Liit, Eesti Sisearhitektide Liit, Eesti Maastikuarhitektide Liit, Eesti Arhitektuurimuuseum, Eesti Rahvusraamatukogu, Eesti Kunstiakadeemia, MTÜ Eesti Fotopärand (kes haldab veebilehte Ajapaik), Eesti Dokumentalistide Gild, Eesti Turismifirmade Liit ja tuntud grafitikunstnik Edward von Lõngus, kelle toetusavaldustega on võimalik tutvuda meie kodulehel: https://ee.wikimedia.org/wiki/Panoraamivabadus#Loomeliitude_jt_asjaosaliste_seisukoh_av.C3.B5tud

Lisaks loetletuile on oma toetust panoraamivabaduse kehtestamisele väljendanud Eesti Fotograafide Liit, Eesti Filmi Instituut ja Eesti Turunduskommunikatsiooni Agentuuride Liit. Meile teadaolevalt peaks kultuuriministeeriumi kaudu justiitsministeeriumini jõudnud olema ka Eesti Kunstnike Liidu seisukoht, mis on samuti pooldav.

Justiitsministeeriumile on edastatud ka MTÜ Wikimedia Eesti koostatud seaduseelnõu ja seletuskiri (https://ee.wikimedia.org/wiki/Panoraamivabaduse_seaduseeln%C3%B5u_ja_seletuskiri)

Akadeemiliselt tasemel on panoraamivabaduse probleemi lahendust praegu Eestis kehtivas autoriõiguse seaduses uurinud Silver Raukas oma magistritöös, mille ta kaitses 2016. aasta kevadel Tallinna Tehnikaülikooli Õiguse Instituudis ning milles jõudis põhimõtteliselt samadele järeldustele kui Wikimedia Eesti panoraamivabaduse töögrupp. Silver Raukase magistritöö on kättesaadav siin: <http://digi.lib.ttu.ee/i/?6241>

Euroopa digitaalsel ühisturul õiglase ja efektiivse autoriõigustel baseeruva majanduse edendamist puudutavas [kommünikees](#) kinnitab Euroopa Komisjon „selle erandi olulisust“ ja „soovitab kõigil liikmesriikidel tugevalt selle kehtestamist.“

Arvestades selle erandi olulisust, mida on kinnitanud ka Komisjon ise, Euroopa Parlamendi ja Nõukogu poliitilist kliimat ning praegusest olukorrast tingitud reaalseid igapäevaseid probleeme, **soovitab Wikimedia Eesti tungivalt lisada Euroopa autoriõiguste reformi eelnõule kohustusliku panoraamivabaduse erandi**. See on kõige esmasem samm, mida on tarvis teha, et autoriõiguste raamistik oleks kooskõlas nii digitaalse keskkonna kui igapäevaelu kogemusega. Belgia ja Prantsusmaa seadustesse hiljuti tehtud muudatused ei asenda kaugeltki reaalselt harmoneerimist.

2. Artikkel 5 – kultuuripärandi säilitamine

Rahvusvaheline Wikimedia liikumine on juba enam kui kümme aastat abistanud mäluasutusi vabatahtlike töö, õigusnõu, tehnoloogilise ning avalikkussuhete toega, et aidata neil eksponaatide digiteerimise ja digitaalkujul kättesaadavaks tegemise kaudu täita oma ühiskondlikku missiooni. Koostööd on teiste seas tehtud Saksamaa riigiarhiivi, Austria muinsuskaitse föderaalmeti, Hollandi riigimuseumi, Poola rahvusmuuseumi ning Rootsi riikliku meremuuseumiga.

Aastate jooksul on üles kerkinud küsimus **avalikus omandis olevate teoste digiteerimise täielikust õiguspärasusest**. Institutsioonidele, kodanikuühiskonnale ja vabatahtlikele teeb muret avalikus omandis olevate teoste üle õiguste nõudlemine. Liiginukad juristid on korduvalt väitnud, et vaieldamatult aegunud autoriõigustega teoseid võib ikkagi luku taga hoida ja nende avaldamiseks litsentsilepinguid nõuda. Sajanditevanuste kultuuriväärtuste skaneeritud kujutistele lisatakse endiselt autoriõigusi puudutavaid märkusi; selline praktika jätab Euroopa kodanikud ilma võimalusest pääseda interneti teel ligi oma kultuuri pärandile ning on sageli lähedal intellektuaalomandipettusele.

Võimaldamaks kodanikuühiskonna organisatsioonidel jätkuvalt investeerida kultuuripärandi digiteerimisse ja tagamaks mäluasutustele võimalust täita oma ülesannet, **kutsub Wikimedia ELi seadusandjaid üles täiendama autoriõiguste reformipaketti avaliku omandi kaitse sättega**. Selleks tuleb lihtsalt sätestada, et kui teose autoriõigus ja sellega seotud õigused on aegunud, ei laiene autoriõiguste ega sellega seotud õiguste kaitse teose terviklikele ega osalistele vahetutele digitaalsetele reproduktsioonidele, sõltumata nende reprodutseerimise viisist.

Et olukord Eestis pole selles küsimuses muust Euroopa Liidust parem, sellest annavad tunnistust Vahur Puigi artiklid, milles ta käsitleb muuhulgas Eesti muuseumides digiteeritud kultuurivarade ligipääsetavust, taaskasutatavust ja nendega seonduvaid autoriõiguslikke probleeme, nt

<http://www.sirp.ee/s1-artiklid/c9-sotsiaalia/2014-03-20-15-23-23/>

3. Artikkel 3 – teksti- ja andmekaeve

Vikipeedia ja selle sõsarprojektid – eelkõige Vikiaandmed (Wikidata) – kasutavad laialt moodsaid ja automaatseid juurdepääsuvõimalusi võrgukeskkonnas avaldatud andmetele ja sisule. Meie vabatahtlikud töötlevad, koondavad, kategoriseerivad ja teevad uute hariduslike võimaluste loomiseks kättesaadavaks suuri andmehulki. Üheks näiteks on **Euroopa riiklikelt statistikaametilt pärinevate andmete kasutamine visuaalselt atraktiivse ja hõlpsasti otsitava üldinfo esitamiseks kõigi Euroopa Liidu omavalitsuste kohta**. Veel üheks heaks näiteks on meditsiiniandmebaasidest, nagu PubMed, pärinevate andmete kasutamine haiguste ja soovituslike raviviiside täpsete kirjelduste tagamiseks.

Euroopa Komisjoni teksti- ja andmekaebet puudutavad soovitused tagavad andmete automaatse otsimise ja analüüsimise võimaluse kahjuks ainult teadusasutustele. Wikimedia nende hulka ei kuulu. See tähendab, et **praeguse eelnõu teksti vastuvõtmisel oleks meil võimalik töödelda ainult sellist informatsiooni, mille jaoks oleme saanud täiendava litsentsi, isegi kui informatsioon ise on võrgus vabalt kättesaadav**.

Teksti- ja andmekaebet puudutavas artiklis 3 pakutava tagajärjel **kaotaksid Vikipeedia artiklite vabatahtlikud loojad võimaluse enamikus teaduspublikatsioonides ja teadusandmebaasides leiduvate andmete koondamiseks**. Ühtlasi takistaks see ajakirjanikel paljude juhtumite uurimist ning võtaks Euroopa iduettevõtetelt, kelle jaoks litsentside omandamisega seotud kulud on märkimisväärselt suured, võimaluse oma täieliku potentsiaali kiireks rakendamiseks.

4. Artikkel 13 ja põhjendus 38 – sisu kasutamine infoühiskonna teenusepakkujate poolt

Neutraalsed võrguplatvormid ja väljaandjad on teadmiste vabaks vahetamiseks nii Vikipeedias kui mujal üliolulised. Wikimedia projektide kasutajad teevad minutis sadu muudatusi; projektide loomisest saadik on muudatusi tehtud miljardeid. Samal ajal on Wikimedia projektidega seotud autoriõiguse rikkumiste hulk olnud hämmastavalt madal. Ka talletamisteenuste puhul üldisemas mõttes on olukord reaalsuses oluliselt parem kui eelnõu sõnastusest võiks arvata: tänased jõustamismehhanismid tulevad tõhusalt toime nii autoriõiguse rikkumiste kui laimuga. Kui nad üldse tasakaalustamist vajavad, siis pigem väljendusvabaduse suurendamise, mitte võrgumaterjalide (kas automaatse või käsitsi) massilise sõelumise juurutamise suunas.

Meie seisukohast oleks eriti ebaõiglane ja ebaproportsionaalne suurendada veelgi juba hästitoimivate ainult legaalse sisu talletamist tagavate mehhanismidega saitide koormust. Praegune eelnõu ei anna mingit kindlust selles osas, et Vikipeedia ja teised pikaajaliselt autoriõigusi austanud vabatahtlikud projektid ei pea hakkama juurutama „tõhusaid sisutuvastustehnoloogiaid“. Tervitaksime palavalt **selgesõnalist erandit kasutajate loodavat sisu avaldavatele saitidele, mille puhul õigusi rikkuva sisu hulk on tühine**. Lihtsamini teostatava lahendusena pakume aga välja **selgete ja lihtsate teavitamis- ja kõrvaldamiseeskirjade loomise**.

Euroopa Liidu E-kaubanduse direktiiv on ülioluline tagamaks vahendaja immuniteti, mis võimaldab vabadel võrguressurssidel eksisteerida ning Wikimedial edendada Vikipeediat ja teisi vaba teadmuse projekte. Kui seadus sellist kaitset ei tagaks, ei oleks paljudel saitidel, sh meie omadel, võimalik kasutajate loodavat sisu talletada. Meile teeb muret eelnõu teksti **põhjus 38, mis ilmselgelt püüab E-kaubanduse direktiivi ümber kirjutada ilma seaduse teksti ennast avamata**. Selline seadusandlik lähenemine on küsitava väärtusega ning sellega kaasneb oht **kõigutada interneti alusprintsipi ilma nõuetekohase menetluseta**. Wikimedia nõuab **selle lõigu eemaldamist**. Selliste sätete olemasolu korral ei oleks Vikipeedia saanud kunagi tekkidagi ning EL jäljendaks seda seadustades autoritaarseid režiime ja trambiks jalge alla väärtused, mida see ise peaks edendama ja mille näideteks on Wikimedia projektid.

5. Artikkel 11 - Ajakirjandusväljaannete kaitse digitaalse kasutuse puhul

Pannes ette täiendavad autoriõigusega kaasnevad õigused ajakirjandusväljaannetele, mis kehtiksid 20 aastat ja mis hõlmaks kõiki ajakirjandusväljaandeid, näib Euroopa Komisjon olevat eiranud kõiki võimalikke riske.

Pakutava stsenaariumi kohaselt peaksid sisuvahendajad taotlema ajakirjandusväljaannetelt litsentse ja maksma neile litsentsitasusid isegi siis, kui nad kasutavad tekstidest ainult **lühikesi lõike**. Kuigi ei Vikipeedia ega teised meie projektid ei ole põhimõttelt sisuvahendusteenused, **kasutavad meie vabatahtlikud autorid sageli ajakirjanduses ilmunud artikleid ja loovad annoteeritud allikate loendeid**.

Komisjoni väljapakutavad täiendavad õigused kirjastajatele võivad põhjustada ettenägematu ohu, et Vikipeedia ja muud ajakirjandustekste mõistlikult kasutavad Wikimedia projektid satuvad samuti „sisuvahendajate“ hulka. Sellega seotud kulused oleks raske või isegi võimatu kokku arvutada. Selle tagajärjel peaksid Wikimedia

projektid, teiste seas ka Vikipeedia, oluliselt piirama värskete ajakirjandusallikate kasutamist päevakajaliste sündmuste kirjeldamiseks, mis kahjustaks nende hariduslikku missiooni.